

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 5 mars kl. 4 e. m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anskaffande av kompetenta lärare för skolorna i obygdens m. m.

I en inom andra kammaren av herrar *Berglund* och *Ericson* i Funäsdalen väckt motion, nr 280, hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att Kungl. Maj:t skyndsamt ville låta verkställa utredning om, vilka åtgärder som av statsmakterna böra vidtagas dels för att till obygdens skolor anskaffa vederbörligt meriterade lärare och dels för att tillförsäkra de rena landsbygdsskolorna i allmänhet goda lärarekrafter, samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill denna utredning kan föranleda.

I motiveringen för sitt yrkande erinra motionärerna först om 1917 års riksdagsskrivelse och den i anledning därav påbörjade utredningen, avseende bland annat utbildandet av tillräckligt antal behörigen meriterade folkskollärare. *Motionen.*

Därefter fortsätta motionärerna:

»Emellertid finnes det andra missförhållanden än de av 1917 års riksdag påtalade, vilka av den härövan nämnda utredningen icke torde komma att beröras. Vi åsyfta härmed svårigheten att till de från regelbundna kommunikationer långt avlägsna skolorna anskaffa kompetenta lärarekrafter. Även om från statens sida åtgärder vidtagas för att avhjälpa den rådande lärarebristen i allmänhet, kommer helt säkert en mycket stor del av obygdens skolor att fortfarande lida brist på vederbörligt meriterade lärare. Det stora avståndet till kommunikationer, avspärrningen från den yttre världen

och andra med det avskilda läget följande omständigheter göra, att ingen utom i yttersta nödfall skaffar sig en dylik plats. Och om det någon gång händer, bli de icke stadigvarande utan flytta efter en eller ett par terminers vistelse på platsen. Följden av detta blir på många håll täta ombyten av lärare, något som självklart är till mycket stor men för skolan.

Dylika förhållanden råda i alla norrländska län och även på flera ställen längre söderut. Detta torde vara så väl känt, att det är onödigt att här draga fram några särskilda exempel.

Skall i dessa trakter folkskolan bli något mer än en pappersbestämelse och av någon verklig betydelse för folkupplysningen, hjälper det ej med förbättring av skolformer, införande av heltidsläsning eller utbildning av ökat antal lärare. Dessa skolor komma att stå utan kompetenta lärare, om ej något mera göres än detta reformerande i allmänhet. Det är nödvändigt, att staten tar initiativet till att upphjälpa obygdernas skolväsen. Givetvis kan här ingen allena saliggörande metod hjälpa, utan fastmer torde det fordras samverkan från många håll och många olika åtgärder komma att bli behövliga.»

För avhjälpande av dessa missförhållanden peka motionärerna på vissa åtgärder, som de anse kunde vidtagas, nämligen

att lönen för obygdsskolornas lärare väsentligt ökades,

att staten genom särskilda stipendier eller genom bekostande helt eller delvis av deras utbildning befordrade rekryteringen till seminarierna av i obygderna födda, för lärarekallet lämpliga unga män och kvinnor, som sedan ville dit förlägga sin läraregärning,

att initiativ toges till samverkan mellan stat och kommun för åstadkommande av bästa möjliga lärarebostäder, förbättrade postförhållanden.

Beträffande landsbygdsskolorna i allmänhet anföra motionärerna:

»Det är nödvändigt att i detta sammanhang även beröra skolor, som ligga närmare de centralare belägna trakterna eller överhuvud taget den rena landsbygdens skolor. I allmänhet torde man kunna påstå, att de åtminstone formellt mest kompetenta lärarna söka sig till städer eller större samhällen. De rena landsbygdsskolorna få härigenom ofta nöja sig med de mindre kompetenta lärarna. Så länge detta är fallet, spelar det en underordnad roll att skapa bättre skolformer och införa heltidsläsning. Huvudsaken i en skola är väl läraren och ej formen. En god lärare kan nå bättre resultat med en dålig skolform än en mindre skicklig lärare med den bästa skolformen. Är det ej nödvändigt att råda bot även i detta avseende genom vidtagande av åtgärder, som befrämja tillströmningen av goda lärare till landsbygdens folkskolor? Det är på goda lärare lands-

bygdens skolväsen i främsta rummet måste bygga, för att det någonsin skall bli vad det måste bli.»

Angående motiveringen i övrigt hänvisas till motionen.

Det av motionärerna här framförda spørsmålet är ett av de viktigaste och på samma gång mest aktuella, då bristen på vederbörligt meriterade lärarekrafter för närvarande är ett av de svåraste hindren för folkundervisningens utveckling. Erfarenheten har ock givit vid handen, att denna brist framför allt gjort sig kännbar på den rena landsbygden och synnerligast i obygderna.

Utskottet.

Flera samverkande orsaker ha framkallat detta sakernas tillstånd.

För ett par årtionden sedan fanns god tillgång på lärarekrafter, och det var då jämförelsevis lätt att även för landsbygdens skolor erhålla vederbörligt kvalificerade lärare. Utbildningen vid seminarierna drog ej större kostnader, än att dessa även för den mindre bemedlade voro överkomliga. Seminarierna, synnerligast de manliga, rekryterades nära nog uteslutande från landsbygden, och deras elever utgjorde i avseende på begåvning, i stort sett, eliten av landsbygdens manliga ungdom. Födda och uppvuxna på landet, var det naturligt, att de unga lärarna efter genomgången seminariekurs i regel åter sökte sig tillbaka dit, varför ock landsbygden då, med hänsyn till såväl lärarekrafternas antal som kvalifikationer, stod sig jämförelsevis gott i konkurrensen med städer eller andra större samhällen.

I dessa avseenden har på senare tid en betydlig förskjutning ägt rum. Lärarebanan lockar icke på samma sätt som förut, enär en jämförelsevis god och lättare förvärvad utkomst numera kan vinnas på ett flertal andra levnadsbanor. Utbildningen vid seminarierna ställer sig också — oavsett penningvärdets fall — betydligt kostsammare än förr, och eleverna vid seminarierna, synnerligen om seminariet ligger i en större stad, torde numera i icke obetydlig omfattning utgöras av städernas unga män och kvinnor, vilka efter slutad utbildning föredraga att få verka som lärare just i städerna. Allt detta vållar, att landsbygden med hänsyn till erforderlig tillgång på lärarekrafter befinner sig i ett synnerligen bekymmersamt läge.

Utskottet är emellertid av den bestämda uppfattningen, att, därest blott tillräckligt antal kvalificerade lärarekrafter utbildas, även landsbygdens behov därav skall bli tillgodosett. Inrättandet av nya seminarier är därför ett önskemål, vilket snarast möjligt bör förverkligas.

Jämsides därmed måste ock åtgärder vidtagas i syfte att stimulera

tillströmningen av inträdessökande till seminarierna. Kraftigaste medlet härför är utan tvivel att bereda folkskolans lärare sådana ekonomiska villkor, att lärarebanan blir mera lockande. Utskottet anser sig emellertid böra peka på även andra åtgärder, som kunna ifrågakomma. Ett höjande av lånefonden för fattiga men begåvade studerande synes vara en sådan åtgärd, helst om man vid beviljande av studielån så mycket som möjligt toge sikte på att hjälpa dem, som önskade utbildning för lärarekallet. Ökade stipendieanslag till seminarierna skulle ävenledes utan tvivel vara ett välbetänt och verksamt medel i här angivet syfte.

Av det anförda torde framgå, att utskottet helt delar motionärens mening, att åtgärder böra vidtagas dels för att till obygdens skolor skaffa vederbörligt meriterade lärare och dels för att tillförsäkra landsbygds-skolorna i allmänhet goda lärarekrafter.

Utskottet kan emellertid ej finna, att härför behöves någon ny skrivelse till Kungl. Maj:t. Redan i 1917 års riksdagsskrivelse, till vilken jämväl motionärerna hänvisa, hemställer riksdagen, »att det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda i vad mån och på vad sätt ändringar och tillägg i gällande skolförfattningar eller åtgärder annorledes böra vidtagas för — — — utbildande av tillräckligt antal folkskollärare, på det att vederbörligt meriterade lärare må kunna anställas överallt på folkskolestadiet».

I motiveringen för denna skrivelse anföres, beträffande denna angelägenhet, följande:

»Vad slutligen angår frågan om erhållande av vederbörligen meriterade lärarekrafter å folkskolestadiet, så ligger otvivelaktigt i den redan under nuvarande förhållanden befintliga bristen på tillgängliga examinerade lärarekrafter en av de största svårigheterna för folkskoleväsendets rationella utveckling. Det är uppenbart, att, så länge sådan brist förefinnes, icke mycket skulle vara vunnet med att ålägga kommunerna att anställa endast fullt kvalificerade lärare. I detta avseende måste först tillses, att sådana lärare finnas att tillgå, vilket kunde befrämjas genom att flera seminarier inrättades eller att de redan befintliga utvidgades. Men icke ens denna åtgärd kan vara till fyllest, om icke tillräckligt många elever söka inträde vid seminarierna. Det har på senare tid visat sig, att vid en del seminarier råder brist på inträdessökande, som fylla fordringarna för inträde. Orsaken därtill är tydligen i främsta rummet den omständigheten, att de ekonomiska villkor, den blivande folkskolläraren har att vänta, icke synas tillräckligt lockande. Skall landets folkskoleväsende kunna kraftigt föras framåt, så torde det bliva nödvändigt, att frågan om förbättrande av folkskollärarnas ekonomiska villkor snart vinner sin lösning. Bliver blott ett

tillräckligt antal examinerade folkskollärare att tillgå, torde inga större svårigheter möta att få kommunerna att anställa endast fullt kvalificerade lärare på folkskolestadiet, så mycket mindre som detta med nuvarande grund för bidraget blir billigare än att anställa småskollärare.»

Utskottet kan ej finna annat, än att de spörsmål, motionärerna framfört, sålunda i allt väsentligt ingå i den utredning riksdagen redan begärt, och som av skolöverstyrelsen igångsatts. I överstyrelsen har man också förklarat, att lösandet av landsbygdens lärarefråga måste betraktas som en av utredningens huvuduppgifter, och att därvid jämväl måste tagas i övervägande de särskilda åtgärder, som kunna befinnas nödvändiga för att tillgodose obygdsskolornas behov av lärare.

Den åtskillnad, som förefinnes i riksdagsskrivelsen av 1917 och motionärernas yrkande, då den förra talar om »vederbörligt meriterade lärare» och den senare om »goda lärarekrafter», lär väl ej heller vara så betydelsefull, att denna åtskillnad ensamt skulle föranleda ny riksdagskrivelse.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att ifrågavarande motion ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 5 mars 1920.

På utskottets vägnar:

FRANS BERGGREN.

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar *Berggren*, *Berglund*, *Welin*, *Åhrberg*, *Johanson* i Huskvarna, *Jungnell*, *Johanson* i Rimforsa*, *Eldén*, *Olsson* i Labbemåla* och *Eriksson* i Ökna*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Berglund*, som anförde:

Motionens krav på utredning omfattar dels vilka åtgärder, som av statsmakterna böra vidtagas för att anskaffa vederbörligt meriterade till obygdens skolor och dels vad som bör göras för att de egentliga landsbygdsskolorna i allmänhet skola erhålla goda lärarekrafter. Även om det förre av dessa krav kan anses vara tillmötesgått genom den nu på grund av 1917 års riksdagsbeslut inom skolöverstyrelsen igångsatta utredningen, kan detta enligt min åsikt icke vara fallet med det senare. Vad jag i motionen med detta åsyftat, är icke att råda bot på den rådande lärarbristen. Detta ingår givetvis i ovannämnda utrednings uppgift. Ty om också lärarbristen blir hävd, kvarstår dock det förhållandet, att de rena landsbygdsskolorna i stor utsträckning få nöja sig med de mindre kvalificerade lärarna, låt vara de äro lagligen meriterade. För mig har det framstått som ett stort önskemål, att fördelningen av lärarna bleve sådan, att de dugligaste lärarna i större utsträckning än vad nu är fallet sökte till landsbygden. Men härför måste något särskilt göras. Det vore önskligt, att denna fråga toges upp i samband med den förut omnämnda utredningen.

På grund härav anser jag, att utskottet bort hemställa,

att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, att i samband med den på grund av riksdagens skrivelse nr 369 vid 1917 års riksdag igångsatta utredningen måtte tagas i övervägande de i motionen framförda önskemålen, i den mån de icke kunna anses innefattas i riksdagens ovannämnda skrivelse.